

INTERVIEW : „WAT DENKT U ZO IN HET ALGEMEEN OVER ALLES ?” (2)

In een eerste deel van dit artikel (Vonk, jrg. 14 nr. 3) presenteerden we een aantal mogelijkheden om naar interviews te luisteren. We benaderden dit luisteren vanuit drie invalshoeken : soorten interviews, de informatiege-richtheid, de ruimere context. De inzichten die hierbij werden opgedaan vormen in feite de basis van dit tweede deel.

In dit tweede deel zullen we vooral ingaan op de manier waarop je een interview kan opstellen en afnemen. In een aantal stappen schetsen we het verloop van een interview vanaf de voorbereidingsfase tot en met de presentatie. Naast een beschrijving van elke stap voorzien we ook telkens enkele inoefeningsmogelijkheden.

Alles wat hier beschreven staat richt zich in de eerste plaats op het interview. Toch willen we er in deze inlei-ding nog eens op wijzen dat het niet in de eerste plaats onze bedoeling is leerlingen op te leiden tot interviewers. Wel willen we bijvoorbeeld via de technieken van het vra-gen-stellen proberen de vaardigheid van de leerlingen op het vlak van de gespreksvoering in het algemeen te vergroten. Hoe dat in de praktijk kan gebeuren bespreken we meer uitgebreid in de slotbeschouwing.

We gaan ervan uit dat de technieken die aan de basis liggen van een interviewmethode in feite dezelfde zijn als die voor het voeren van een dagdagelijkse dialoog. Zij het dan dat we deze technieken in het laatste geval minder expliciet hanteren. Het is nu juist deze explicieteit die het mogelijk maakt om de methoden van de gespreksvoering duidelijk te schetsen en op te splitsen in deelvaardighe-den. Vandaar onze keuze om a.d.h.v. het interview de monde-linge taalvaardigheid van leerlingen te verbeteren.

Het maken van een interview

We onderscheiden drie grote fasen bij het maken van een interview :

1. voorbereiding van het interview
2. afnemen van het interview
3. verwerken van het interview

Alhoewel elke fase in feite onlosmakelijk verbonden is met de andere, kiezen we hier om didactische redenen toch voor een geïsoleerde behandeling.

VOORBEREIDING VAN HET INTERVIEW

Bij de beschrijving van deze voorbereidende fase willen we de volgende elementen onderscheiden :

- de oriëntatie van het interview
- het opstellen van de vragen
- het ontwerpen van een interviewplan
- het maken van een afspraak.

Een eerste punt in deze voorbereidingsfase is dus de oriëntatie van het interview. M.a.w. wat is het probleem, wat wil ik daarover te weten komen, wie zal ik daarover interviewen, wat ben ik van plan met het interview, wie is de doelgroep, ... ? Deze vragen vormen het fundament van het interview. Op basis van de "doel-formulering" bijvoorbeeld zal men o.a. bepalen welk soort interview men zal afnemen (cf. deel 1) en op welke manier.

Bijvoorbeeld :

Als het de bedoeling van het interview is om persoonlijke informatie te krijgen, gevoelens los te weken, ... dan heeft dit tot gevolg dat men zal kiezen voor een interview-sfeer waarin de interviewee veel ruimte wordt gegeven. Dus een zacht, non-directief interview ("vrij-attitude" model). Is het daarentegen de bedoeling een duidelijk standpunt te achterhalen over een belangrijk en omstreden nieuwsthem, dan zal de sfeer van het interview veel gespannener zijn. Er zullen veel meer en sterker "gerichte" vragen gesteld worden. Een "hard-directief" interview dus.

De tweede stap binnen de voorbereiding is het opstellen van de vragen. Aanvankelijk bekommeren we ons nog niet over de vorm waarin de vragen gesteld worden, maar richten we onze aandacht voornamelijk op de inhoud. We proberen zo veel mogelijk vragen te verzinnen rond het interviewthema. De twee criteria die we hierbij kunnen hanteren zijn :

1. gerichtheid op de doelgroep/publiek
2. inhoudelijke volledigheid.

Suggestie voor inoefening :

De inoefening hiervan kan het best gebeuren aan de hand van een concreet voorbeeld : thema + persoon die we hierover gaan interviewen + bedoeling(en) + bepalen van een doelgroep.

We schrijven het thema op het bord en organiseren een brainstorming. Een alternatieve vorm hiervoor is bijvoorbeeld de stille discussie. Er liggen twee krijtjes ter beschikking van de leerlingen. Hiermee mogen ze vragen en bedenkingen i.v.m. het thema op het bord schrijven. Er mag geen mondelinge commentaar geleverd worden (wel schriftelijke) en er mogen nooit meer dan twee leerlingen tegelijkertijd aan het bord staan (duur : 10 à 15 minuten).

Bedoeling is het thema in zoveel mogelijk facetten te bevragen (rekening houdend met de gestelde criteria). Dit veronderstelt natuurlijk

dat de leerlingen reeds enige vertrouwdheid hebben met het onderwerp. Anders is voorafgaand onderzoekwerk om vertrouwd te geraken met de problematiek onontbeerlijk. Op de hoogte zijn van het onderwerp is een minimumvereiste wil je een degelijk interview afnemen.

Een derde probleem dat zich stelt is de ordening en de selectie van de vragen. In de veelheid van vragen proberen we een structuur aan te brengen om zo te komen tot een "interviewplan".

De bedoeling van een interviewplan is dat het kan dienen als logische leidraad voor het interview zelf, wat niet wil zeggen dat het tijdens het interview strikt zal moeten gevolgd worden.

We onderscheiden in de structuur van het interviewplan twee basisvormen (waarbinnen we een aantal tussenvormen kunnen situeren) :

1. FUIK : De interviewer(iter), start met een aantal vragen, alvorens bij het eigenlijke onderwerp uit te komen. De geïnterviewde(itee) kan dan zijn gedachten bepalen, en al vertellend mogelijk zelf bij het onderwerp uitkomen. De iter hoeft dan geen suggestieve vragen te stellen, en de itee voelt zich niet meteen bedreigd en bepaalt "eigen tempo".
2. OMGEKEERDE FUIK : De iter start met concrete detailvragen, en komt uit bij een algemeen probleem (bijvoorbeeld discriminatie). De iter ontwikkelt zo de mening van de itee. (cf. Santbergen : 69)

Naast deze algemene structuur zijn er nog een aantal richtlijnen die kunnen helpen om de vragen te ordenen en te selecteren. Hierbij geven we ook enkele tips om vragen te (her)formuleren :

- groepeer de vragen zoveel mogelijk per sub-thema
- kijk na of je vragen geen overlappingsen of herhalingen bevatten
- stel relevante vragen, vragen die in functie staan van je interviewdoel
- vermijd zo veel mogelijk abstracties en algemeenheden (cf. "Wat denkt U zo in het algemeen over alles ?" !)
- vermijd dubbele vraagstelling (+ één vraag die eigenlijk twee vragen bevat)
- bepaal nauwkeurig waarom je kiest voor een open of een gesloten vraag. Open vragen zijn vragen waarbij de gesprekspartner in principe alle kanten mee op kan (b.v. "Kunt U me daar iets over vertellen ?"). Ze stimuleren de itee uitvoerig in te gaan op een bepaald thema. Gesloten vragen daarentegen beperken het aantal keuzemogelijkheden voor de itee (b.v. Ja/nee vragen ; "Hoe oud bent U ?"). Bij dergelijke vragen blijft het initiatief vooral aan de kant van de iter. Dit kan bijvoorbeeld belangrijk zijn als je "harde" antwoorden wilt uitlokken. (cf. o.a. Steeghouder, 1984 : 307)

Suggestie voor inoefening :

Vanuit de vragenhoos (cf. vorige inoefening) laten we de leerlingen een interviewplan opstellen. Bij wijze van voorbeeld geven we hier een ongeordende lijst van vragen (cf. Van Outrijve).

De leerlingen moeten : - de overbodige vragen schrappen
- onduidelijke formuleringen aanpassen
- de vragen logisch ordenen

Op welke manier maakt U van dit Centrum een welvarende dienst ?
Krijgt het centrum voldoende steun en van wie ?
Hoeveel centra zijn er nodig in ons land ?
Worden er voorwaarden gesteld om gebruik te maken van de diensten van het centrum ?
Welke leeftijdscategorie bezoekt het centrum het meest ?
In welk jaar werd het centrum opgericht ?
Hoeveel jongeren maken gebruik van het centrum ?
Waarom komt de jeugd bij U ?
Waarover gaan de meeste vragen ?
Is het centrum voldoende uitgerust om elk probleem te lijf te gaan ?
Bestaat er nog kans op uitbreiding ?
Wat is jeugdbeleid ?
Weet de jeugd het centrum liggen ?
Maken de scholen in voldoende mate gebruik van uw diensten ?
Zijn de mensen tevreden over uw informatie ?
Wie heeft het centrum opgericht en waarom ?

Rest nog de uiteindelijk afspraak met de persoon in kwestie om deze voorbereidende fase af te ronden. (Het spreekt vanzelf dat dit ook reeds kan gebeuren voor het opstellen van de vragen). Afhankelijk van de relatie met de betrokkene en de tijdsdruk kan dit per brief, per telefoon of via persoonlijk contact.

Soms kan het interessant zijn de hoofdvragen op voorhand te presenteren aan de itee (of soms zal die er om vragen). Voor- en nadelen hiervan zijn moeilijk algemeen weer te geven en moeten per geval bekeken worden (verdere informatie : cf. Lutgart Simoens : interview met koningin Fabiola, juni 1984 !)

Suggestie voor inoefening :

- Rollenspelen waarin een afspraak wordt gemaakt : hoe open ik een gesprek (telefonisch/direct) : hoe stel ik mezelf voor ; hoe reageer ik bij toestemming, aarzeling, weigering ; hoe maak ik een concrete afspraak ... ?
- Het schrijven van een brief.

HET AFNEMEN VAN EEN INTERVIEW

Bij deze fase behandelen we achtereenvolgens :

- structurele opbouw
- het belang van het publiek

- het belang van het vragenstellen
- het belang van het luisteren
- technische aspecten
- reactiemogelijkheden van de itee

Onder structurele opbouw verstaan we de manier waarop de interviewer zijn interview inleidt, hoe hij zijn doel probeert te bereiken en hoe hij zijn interview afrondt. De meeste interviews beginnen met een aantal formaliteiten (begroeting, korte kennismaking of voorstelling) met als bedoeling de partner op zijn gemak te stellen en eventueel een kader te creëren voor een publiek. Daarna kan dan kort de bedoeling van het interview uiteengezet worden. Deze introductie wordt natuurlijk ook sterk bepaald door het gekozen medium. Een voorbeeld :

"Goeiedag Meneer Roosen. Ik ben Jan Boots van het zesde jaar. In het kader van een projekt rond schoolmoeheid wilden we graag horen wat U als leerkracht over dit probleem denkt. Mag ik U een eerste vraag stellen ?"

De eerste vraag die hierop volgt is erg belangrijk daar zij de richting bepaalt waarin het verdere gesprek zal verlopen (cf. ook fuikstructuur/soort interview).

Een andere factor die structureel determinerend werkt is de machtsverhouding die de relatie tussen de beide partners kenmerkt. De iter moet er zich namelijk duidelijk van bewust blijven dat hij als iter de leiding over het gesprek heeft, gelijk welke functie de itee ook bekleedt. Vaak zien we immers dat de iter zich zijn rol van interviewer laat ontfaatsen en zich bijvoorbeeld als ondergeschikte gesprekspartner opstelt of zich laat verleiden om in discussie te treden met de itee. Op die manier gaat het interview vaak aan zijn doel voorbij. Een ongeschreven regel is dat het laatste woord steeds aan de itee is. De iter rondt enkel af met een dankbetuiging. Wanneer men eindigt met een samenvatting of een opmerking dan bestaat immers het risico dat de itee weer zal antwoorden ... Ook komt dit vaak de objectiviteit niet ten goede.

Enkele mogelijkheden om een interview af te sluiten zijn :

- "nog een laatste vraag" ... "dank U wel voor dit gesprek"
- itee vragen nog een laatste opmerking te maken
- indien het interview "vanzelf" is afgelopen, niets toevoegen maar alleen bedanken.

Suggestie voor inoefening :

- De beste manier om de structurele opbouw vast te zetten is in de klas enkele interviewaanzetten, respectievelijk uitleidingen, te ensceneren.

- Wat het bewaren van de interviewersrol betreft kan je binnen een rollenspel de itee een rolomschrijving geven waarbij hij moet proberen in discussie te treden met de iter, zelf vragen moet proberen stellen, ...

Een tweede aandachtspunt dat we willen bespreken is het belang van het publiek. We wezen reeds op het criterium van de publieksgerichtheid van vragen i.v.m. de oriëntatie van het interview. Het is namelijk belangrijk dat we duidelijk voor ogen houden "voor wie" we het interview in feite zullen afnemen. Op basis daarvan zullen we o.a. bepalen of we vragen zullen stellen waarop we eigenlijk het antwoord al weten. Bijvoorbeeld wanneer het onze bedoeling is een niet-deskundig publiek over een bepaalde problematiek te informeren. Wanneer we echter een interview afnemen om informatie in te winnen voor onszelf, dan zijn dergelijke vragen natuurlijk totaal overbodig (beoogde publiek = iter !). Zo zal men ook veel direkter bepaalde "succes-effecten" nastreven bij een life-interview met publiek. Denken we maar aan het voorbeeld dat H. Meddens (1984 : 53) aanhaalt. Hij verhaalt hoe Sonja Barend haar interview met de voorzitter van de in opspraak gebrachte Slavenburgse Bank begint met de woorden : "... Komt U zitten. Zo gaat U lekker zitten - zo lang het nog kan ! Nee, eh, oh, oh (gelach)".

Een derde element - en tevens het belangrijkste en moeilijkste - is het vragenstellen zelf. We hebben reeds een aantal vormelijke normen aangegeven waaraan vragen moeten beantwoorden. Nu gaan we iets dieper in op de verschillende soorten vragen die het interview zelf richting geven; Structureel onderscheiden we :

- hoofdvragen : op voorhand geconcipeerde basisvragen om het thema te verkennen (cf. interviewplan)
- inhaakvragen : vragen ter verduidelijking, filtervragen, reflectie op het voorgaande, stimulerende tussenwerpsels.

Vooraf deze laatste categorie, de inhaakvragen, leveren dikwijls heel wat moeilijkheden op. En het is nu juist de kunst van het interviewen om zo direct en zo gevat mogelijk in te haken op de antwoorden van de itee. Een grondige voorbereiding van een interview garrandeert derhalve niet het succes van een interview.

Suggestie voor inoefening :

In "Taal Vandaag 3" (p. 84-85) vonden we een oefening die er op gericht is de leerlingen bewust te maken van de noodzaak van inhaakvragen.

Als de bel gaat, hoort de leraar het niet

Ik ben 15 jaar en zit in de derde klas van een gymnasium. Waarschijnlijk komt het probleem dat ik u wil voorleggen ook op andere scholen voor. Het is niet wereldschokkend, maar toch soms wel echt vervelend. Het gaat hier om. Bij ons op school zijn er enkele leraren, die, als de bel gegaan is, toch doorgaan met de les. Ze hebben bijvoorbeeld net een vraag gesteld, waarop nog een antwoord moet komen en als er leerlingen zijn die aanstalten maken om te vertrekken, als de bel is gegaan, dan worden die leraren boos. „Ik bepaal wanneer de les is afgelopen,” zeggen ze dan. Soms duurt het dan nog verscheidene minuten voor we weg kunnen. Die gaan dan van onze pauze af. Mijn vraag is: wie bepaalt het einde van de les: de leraar of de bel?

Twee leerlingen worden n.a.v. dit tekstje geïnterviewd. Zij kunnen misschien beter even de klas uitgaan.

Iedereen maakt :

- a. één goede openingsvraag voor het interview ; de andere moeten al improviserend gesteld worden tijdens het interview ; deze zijn dus afhankelijk van wat de itee zegt.
- b. Minstens vier vragen die tijdens het hele interview gesteld worden ; bij het interview mag je alleen van deze vragen gebruik maken.

Twee vrijwilligers nemen het interview af. Het eerste interview verloopt volgens principe (a), het tweede volgens principe (b).

Daarna volgt een nabespreking.

Een inhaakvraag kan met verschillende bedoelingen gesteld worden : ze kan erop gericht zijn een bepaalde thematiek verder uit te diepen ; verduidelijking te vragen ; de itee te confronteren met tegenspraken ; de itee te dwingen een standpunt in te nemen ; de itee te stimuleren verder te praten ...

Ook vormelijk kunnen de inhaakvragen erg verschillend zijn. Het doorvragen kan bijvoorbeeld op een heel "open" manier gebeuren, maar ook erg "gesloten".

B.v. : A. - Ik heb vorig jaar nogal veel problemen gehad met het invullen van mijn bijverdiensten op het belastingsformulier.

B. - (open) Hoe bedoel je dat ?

(gesloten) Ben je er desondanks uitgekomen ?

(Steehouder, 1984 : 313)

Ook het samenvatten van een deel van het gesprek kan een vorm zijn die gehanteerd wordt bij het formuleren van inhaakvragen. Hiermee kan men ondermeer een fase van het interview afsluiten, controleren of het onderwerp voldoende is uitgediept, de lijn van het interview weer opnemen (na een afdwaling), ... Ook herhalingen en reflekties houden vaak een uitnodiging in aan het adres van de itee. Bijvoorbeeld om het voorgaande verder uit te diepen of te verduidelijken.

Suggestie voor inoefening :

REFLECTEEROEFENING

A stelt een probleem aan de orde, B reflecteert, d.w.z. vat samen in eigen woorden wat hij meent dat A bedoeld heeft. Wanneer A het daarmee niet eens is, reflecteert B opnieuw. Slechts na goedkeuring van de reflectie door A mag B reageren. Dan reflecteert A, enz. Een procedurebewaker C zorgt ervoor dat de regels in acht worden genomen en maakt eventueel aantekeningen over de kwaliteit van de reflecties. De rollen wisselen na 10 à 15 minuten. Bij drie oefeningen is de oefening rond. (Daems, 1982 : 224)

DOORVRAAGOEUFENING

A stelt een probleem. B gaat op het probleem in door informatieve of opiniërende vragen te stellen. A moet daarop antwoorden. Op die manier moet het probleem duidelijker worden. B moet ook enkele malen reflecteren. C bewaakt de procedure : welke vragen worden gesteld ? Wordt het probleem echt uitgediept ? enz. Met drie wisselingen is ook dit gesprek rond. (Daems, 1982 : 224) In de Leidse Moedertaaldidactiek vind je enkele suggesties voor de nabespreking (p. 128-129).

MENEER, MAG IK U IETS VRAGEN ?

- Meneer, mag ik U iets vragen ?
- Ja, ga je gang.
- Hoe vindt U dat nou, we hebben vanavond een klasseavond en nu hebben we voor Duits ontzettend veel huiswerk voor morgen opgekregen.
- Tja, dan zal meneer Van Sterkenburg daar zijn reden voor gehad hebben.

We presenteren de leerlingen de bovenstaande conversatie en laten hen enkele mogelijke manieren bedenken hoe ze deze dialoog zouden kunnen verderzetten. In Taal Vandaag 3 (p. 82-83) kan je enkele voorbeelden vinden van dergelijke verderzettingen met inhaakvragen.

HOE DOEN ZIJ HET ?

Ook het beluisteren van interviews waarin deze technieken expliciet worden toegepast (of waarin ze juist niet worden toegepast) biedt hier heel wat mogelijkheden (cf. deel 1).

Eén van de meesters op dit vlak is Marcel van Dam. In bijlage vind je een beschouwing van Nico Scheepmaker n.a.v. de "Achterkant van het Gelijk", waarin je een mooi staaltje krijgt van de doorvraagtechniek.

Een vierde element dat belangrijk is bij het afnemen van een interview is het luistergedrag van de interviewer. Dat "aandachtig luisteren" van groot belang is bij een interview hoeft geen betoog. (Probleem is alleen : wat is "aandachtig luisteren" ? ...)

We willen hier ingaan op twee aspecten van het luisteren in de breedste zin, nl. hoe hanteer je stiltes en wat is actief luisteren.

In veel interviews is het zo dat de itee toch enige bedenktijd nodig heeft na bepaalde vragen. Vaak zien we dan dat de iter de stilte kost wat kost probeert vol te praten. Hetzelfde doet zich voor bij een stilte na een antwoord. Het hanteren van stiltes brengt echter rust in het interview en is dikwijls een "stilzwijgende" uitnodiging aan het adres van de itee om verder te gaan of zichzelf te verduidelijken. Sterker soms dan een onstuitbare woordenvloed

Actief luisteren is in feite "zwijgen mét woorden". Bedoeling is door stimulerende tussenwerpsels ("mmm ...", "ja ...") of door het herformuleren van het gezegde je interesse te tonen aan de itee en hem op die manier te overtuigen om verder te praten.

Wat de technische aspecten betreft, zoals het gebruik van een bandopnemer, cassette- of videorecorder, verwijs ik graag naar het artikel van Mark Baeyens en F. Jansen (1980). Hierin besteden ze ruim aandacht aan het opnemen van een interview : de recorder, microfoons, banden, opnamecondities, ...

Ook voor enkele beschouwingen omtrent de reactiemogelijkheden van de itee verwijzen we naar een bijdrage van Mark Baeyens in "Taal in stukjes" (p. 192-194). In dit artikel gaat hij o.a. in op de problemen waarin een iter kan belanden wanneer de itee geen enkel ernstig antwoord wil geven, de itee de bal terugspeelt ("Wat dacht U er zelf van?"), bepaalde vragen letterlijk opneemt, enz.

VERWERKEN VAN HET INTERVIEW

Wanneer het niet om een interview gaat in aanwezigheid van een publiek, dan biedt de verwerking nog heel wat mogelijkheden om het interview optimaal publieksgericht te maken. Deze verwerking is daarom ook een probleem apart. Een uitvoerige behandeling zou ons binnen dit kader te ver brengen. Wel willen we hier enkele aandachtspunten aanstippen. We verwijzen ook graag naar het artikel van Agnes Duys in Vonk jrg. 14 nr. 2 (p. 18-20).

Een eerste element waarop we willen wijzen i.v.m. de verwerking is het onderscheid dat men dient te maken tussen het monteren van een "interview ter beluistering" (met weglatingen en eventuele herschikkingen) en het uitschrijven van een interview.

Bij het uitschrijven hebben we in de eerste plaats te maken met een belangrijk registersverschil tussen spreken en schrijftaal. Een transcriptie van een interview toont dit heel duidelijk aan. Ten tweede vereist een interviewverslag een grotere inhoudsdichtheid. Alles wat niet onmiddellijk ter zake is en niet direct op het interviewdoel gericht is moet zoveel mogelijk weggelaten of ingekort worden.

Suggestie voor inoefening :

In Van Haeren (1982 : 51-53) vonden we een oefening waarbij een transcriptie van een interview wordt gegeven. Daarna volgen drie interviewverslagen (een geciteerd verslag, een naverteld verslag, een combinatie van beiden). Hiermee illustreert hij duidelijk de belangrijkste verweringsmogelijkheden. Bovendien varieert het doel en de doelgroep van elk verslag. Dat doel en het publiek bepalen in grote mate de uitwerking. Wegens plaatsgebrek kunnen we dit voorbeeld hier echter niet overnemen.

Ook de inleiding van een interviewverslag is erg belangrijk. Deze vormt immers de uitnodiging aan het publiek. Om dit aan te tonen kan men best een aantal geschreven inleidingen verzamelen (Humo is hiervoor een goede bron) en ze aan de leerlingen als inspirerende voorbeelden presenteren (eventueel na analyse van bepaalde technieken van sfeerschepping, voorstelling, ...)

Slotbeschouwing

Wanneer alle deelvaardigheden zijn ingeoeft moeten we de leerlingen de kans geven deze vaardigheden te integreren. Dit kan in de klas gebeuren of er buiten (bijvoorbeeld in het kader van een thema of project, cf. o.a. Duys, 1984). Interessant is dat we dit materiaal - vastgelegd op cassette of video - daarna niet alleen inhoudelijk gaan gebruiken, maar ook technisch evalueren samen met de leerlingen (cf. deel 1 : luisteren naar interviews).

Het belangrijkste is echter dat er een regelmatige transfer plaatsvindt, waarbij de leerlingen zien dat de technieken ook toepasbaar zijn op andere dialogische situaties. Dit was trouwens het uitgangspunt van dit artikel. Probleem hierbij is natuurlijk dat we binnen de schoolse situatie bijna enkel "formele" communicatiesituaties doegericht kunnen opzetten. "Informeel" situaties kunnen in de meeste gevallen enkel maar gesimuleerd worden (bijvoorbeeld via rollenspel). Dit betekent dat de transfer naar informele communicatiesituaties vooral op een reflecterend niveau zal moeten gebeuren. M.a.w. we moeten tijdens de evaluatie van de deel oefeningen voortdurend wijzen op het belang dat deze technieken kunnen hebben in een "gewoon" gesprek. Bijvoorbeeld door erop te wijzen dat "actief luisteren" ook bij een informeel probleemoplossend gesprek erg nuttig kan zijn ; of dat het ook bij een "alledaagse babbel" storend kan zijn dat iemand voortdurend afwijkt van de gesprekslijn ; ... We kunnen hierbij proberen deze vrij theoretische beschouwingen te konkretiseren door de ervaringen die de leerlingen hebben met informele gesprekken buiten de klas aan bod te laten komen in de klas.

Bij meer formele communicatiesituaties die we in de klas organiseren, is de transfer meestal makkelijker. Zo kunnen wij bijvoorbeeld bij een discussie een aantal aandachtspunten van de observatie richten op de behandelde technieken. Vragen als "welke hoofdvragen hebben de discussie richting gegeven?", "op welke manier reageerde de discussieleider bij afdwalingen?" of "welke strategieën hanteerden de discussianten om aan het woord te komen/blijven (interaktiestructurerende informatie)" ... hebben allemaal betrekking op één van de deelvaardigheden van het interview. Op deze manier geven we de leerlingen niet alleen de kans om deze communicatieonderdelen in een andere situatie te beoordelen, maar geven we ook de discussianten - en zeker de discussieleider - de mogelijkheid om in deze discussie de technieken verder in te oefenen en te hanteren. In de hoop bij te dragen tot de ontwikkeling van de mondigheid en de algemene communicatievaardigheid van deze leerlingen ...

- "Meneer Van de Pol", zo zeggen we, het linkerbeen naar voren zettend, "wat denkt U zo in 't algemeen van alles?"
- "Ongelooflijkheden ..."

Luuk Van Waes, P.E. Jansonstraat 27, 1050 Brussel.

BIBLIOGRAFIE

Voor de algemene bibliografie verwijzen we naar het eerste deel van dit artikel in Vonk jrg. 14 nr. 3

BAEYENS M. en Jansen F. - 1980. Van interview tot tekst. In : Tijdschrift voor Taalbeheersing jrg. 2 nr. 4, p. 311-323.

BAEYENS M. - 1982. Taal in stukjes. Standaard Educatieve Uitgeverij, Antwerpen.

DE JONG W.L. - 1973. Het interview. Uitgave Stichting de Jonge Onderzoekers en Kluwer Schoolboeken, Educaboek, Culemborg.

DEKKER H. - 1980. Didaktische werkvormen. Een basisboek. Uitg. Educaboek Schoolpers, Culemborg.

DUYS A. - 1984. Gasten in de klas. In : Vonk jrg. 14 nr. 2, p. 18-20.

MEDDENS H. - 1984. Gaat U zitten zo lang het nog kan ! Conversatieanalyse in de bovenbouw. In : Taalbeschouwing voor gevorderden. DCN-cahier 15. Malmberg, Den Bosch.

PLATTEL R. - 1980. Het tweegesprek in het voortgezet moedertaalonderwijs. In : Levende Talen, nr. 356, p. 842-858.

SIMON B. Sydney - 1978. Naar eigen waarden. Emotionele en sociale ontwikkeling in het voortgezet onderwijs. Deel 2 : praktijkboek. Lemniscaat, Rotterdam.

STEEHOUDER M., e.a. - 1984. Leren communiceren. Procedures voor mondelinge en schriftelijke communicatie. Wolters-Noordhoff, Groningen (2de geheel herziene druk).

VAN HAEREN H. - 1982. Tussen de Regels. Extra : schrijfvaardigheid. Wolters-Noordhoff, Groningen.

VAN OUTRIJVE L. - Dossier Interview. (zonder referentie)

VOS J. - 1976. Taal Vandaag 3. Ten Brink, Meppel b.v.

Met dank aan Myriam en Roger voor de op- en aanmerkingen.

BIJLAGE (Uitg. Vrij Nederland, 14 mei 1983)

Meneer Tromp is een zak

Nico Scheepmaker

"Meneer Tromp, stel u bent onderwijzer, u komt de klas binnen en op het bord staat : "Meneer Tromp is een zak !" Wat doet u dan ?"

"Ik zou proberen uit te zoeken wie dat gedaan had. Ik zou de dader vragen zich aan te melden".

"Van die gelegenheid maakt hij geen gebruik"

"Dat zou me niet verbazen. Maar dan zou ik hem nog een tweede kans geven".

"Die dader kan ook tot twee tellen, en hij meldt zich niet".

"Dan zou ik het niet onwaarschijnlijk achten dat ik de hele klas strafwerk zou geven. Maar het zou er dan wel van afhangen, hoe kwaad ik was geworden."

"U geeft dus een collectieve straf".

"Als u dat zo wilt noemen : ja."

"De kinderen blijven allemaal solidair, ze vinden u eigenlijk allemaal een zak. Wat doet u dan ?"

"Dan zal ik het incident als gesloten beschouwen."

"Maar nu heeft een van die kinderen niet "Meneer Tromp is een zak" op het bord geschreven, maar : "Turken stinken !"

"Wat doet u dan ?"

"Ik zou de klas ervan proberen te overtuigen dat degeen die dat heeft opgeschreven verkeerd gehandeld heeft."

"Zou u dan ook collectief straffen ?"

"Nee."

"Nu komt u de klas binnen en u ruikt dat er hasj is gerookt. Wat doet u dan ?"

Bart Tromp, politiek columnist van *Het Parool*, neemt een lange denkpauze in acht, Marcel van Dam wacht geduldig.

"Dan zou ik echt proberen uit te vinden wie dat gedaan heeft."

"Laat u dan de hele klas bij voorbeeld op zaterdag terugkomen ?"

"Ik zal elke leerling gelegenheid geven om mij privé in te lichten wie het gedaan heeft."

"U zou ze dus een voor een overhalen om hun kameraad te verraden ?"

"Als u het zo noemen wilt ..."

Enzovoort. De Achterkant van het Gelijk over "solidariteit" bij de Vara op 1 mei. Als je Marcel van Dam bezig ziet en hoort, krijg je de indruk dat er geen enkele reden is om ooit met dit programma te stoppen. Elk onderwerp lijkt bruikbaar. Maar dat zal wel zinsbedrog zijn. Je merkt aan de manier waarop Marcel van Dam zijn vragen stap voor stap stelt, dat hij tevoren uitvoerig gebrainstormd heeft en nagedacht heeft over de antwoorden die hij mag verwachten, en over de beste voortzetting na elk antwoord. Toch kan het niet zo zijn dat hij voor elk antwoord een volgende variant heeft klaar liggen, want het aantal mogelijke antwoorden moet net als bij schaken schier oneindig zijn. Ik bedacht dit toen ik mee zat te denken tijdens Marcells dialoog met Bart Tromp, - want een van de sterke punten van de Achterkant van het Gelijk is dat je er als kijker niet passief naar kunt zitten kijken, maar voortdurend bezig bent jouw antwoord op de gestelde vraag te formuleren, en je vervolgens af te vragen hoe dan Van Dams voortzetting zou zijn geweest. Laten we de dialoog die ik zo natuurgetroouw mogelijk heb gereconstrueerd, nog eens even overdoen, maar dan met mijn eigen antwoorden :

"Meneer Scheepmaker, stel u bent onderwijzer, u komt de klas binnen en op het bord staat : "Meneer Scheepmaker is een zak !" Wat doet u dan ?"

"Staat er echt "meneer" Scheepmaker ?"

"Ja"

"Dat vind ik al heel beleefd. Er is maar één meisje in de klas dat niet gewoon "Scheepmaker is een zak" zou schrijven !"

"Goed, laten we dan zeggen dat er staat : Scheepmaker is een zak".

"Dan zou ik een krijtje pakken en eraan toevoegen : "elijk ingesteld persoon", of : "agenda kwijt".

"U zou dus niet willen weten wie het geschreven heeft ?"

"Nee, niet zolang ze niet schrijven : Scheepmaker is een fascist"

"Goed, u krijgt uw zin, ze schrijven : Scheepmaker is een fascist, en u schrijft er niet met een krijtje "enhater" achter, wat dan ?"

"Ik zou briefjes uitdelen en ze vragen daarop "eens" of "oneens" te schrijven. De telling zou dan uitwijzen of het geschrevene een dag op het bord mag blijven staan of verwijderd wordt."

"U zou dus niet per se willen dat de dader zich meldde ?"

"En dan op die manier bewijzen dat ik een fascist was ? Nee, dank u feestelijk !"

"Ook niet als ze allemaal "eens" op hun stembriefje hebben geschreven?"

"Dan zou ik na schooltijd een extra uur geven met taart en frisdranken waarin ik op sofistieke wijze, door het stellen van opeenstapelende

vragen aan al die jongens en meisjes, erachter zou trachten te komen wat ze van fascisme weten en wat zij daar eigenlijk onder verstaan."
"Wat zou dan bij voorbeeld uw eerste vraag zijn ?"
"Wel, ik zou zeggen : Harry, stel je bent onderwijzer, je komt de klas binnen, en op het bord staat "Harry is een fascist". Wat zou je dan doen ?"